

Mahler, Gustav (1860 -1911) Österrikisk tonsättare och dirigent

Mahler växte upp i ett bildningsintresserat hem i nuvarande Tjeckien. Redan som 4-åring blev han intresserad för musik. Efter gymnasiet bedrev han studier i musik, filosofi och historia i Wien. Han inledde sin karriär som dirigent kring 1880. Den blev mycket framgångsrik men han fick ändå viss tid över till att komponera.

Mahlers tonsättargärning koncentrerades på symfonins och sångens område. Han fullbordade 9 symfonier och påbörjade en 10:de. *Das Lied von der Erde* kan även betraktas som en symfoni. Bland sångcyklerna kan nämnas *Lieder eines fahrenden Gesellen*, *Kindertotenlieder*, *Rückert Lieder* och sånger ur *Des Knaben Wunderhorn*.

Mahler komponerade under sin ungdomstid flera mindre kammarmusikverk, som han senare år tog avstånd från. De utgör emellertid värdefulla dokument över hans konstnärliga utveckling och kvartettsatsen i a-moll tål verkligen att lyssna på.

Mahler, Pianokvartettsats a-moll

1876

Mahler skrev en del kammarmusik under sin utbildning, men det enda verk som finns kvar är en första sats till en pianokvartett. Resten av satserna har försvunnit med undantag av ett antal takter till ett scherzo. Verket tillkom under studietiden vid Wiens konservatorium när Mahler var endast 16 år. Men det har knappast något barnsligt över sig. Som man kan vänta sig av en ung tonsättarbegåvning vid denna tid har satsen drag av både Schubert/Schumann/Brahms/Dvorak och Wagner/Bruckner. Verket lär ha uppförts offentligt med Mahler själv vid pianot 1876, men det skulle dröja ända till 1964 innan nästa uppförande ägde rum. Kvartettsatsen trycktes först 1973.

Verket har karaktär av sorgesång och står i a-moll, en tonart som Mahler förknippade med "omedvetet förebådande av händelser i framtiden". Och var han klärvoajant så hade han mycket att se framåt emot som var värt en sorgesång.

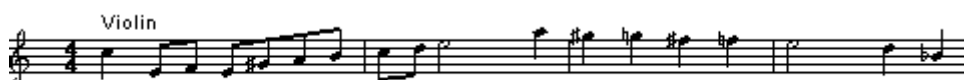
Av partituret att döma har satsen sonatform, med en exposition som ska repriseras, en genomföring och en återtagning samt en avslutande coda. Upplägget är dock okonventionellt med taktbyte mitt i expositionen och med svårighet att hitta ett typiskt sidotema. Över styckets alla melodier svävar dock ett motto, en fix idé, som ideligen dyker upp. Huvudtemat med mottot (de tre första tonerna: A, F, E) presenteras efter två inledande takter i pianots vänsterhand:



Violinen och de lägre stråkarna upprepar i kanon mottot, och snart uppträder ett tema som också kommer att få stor betydelse:



Efter taktartsbyte till 4-takt följer ett tema med beteckningen Entschlossen (beslutsamt), också det i tonikan:



Ett tema likt nummer 2 ovan klingar ut i F-dur:

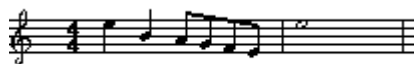


Därmed är expositionen slut. Den ska repriseras.

Genomföringen börjar med mottot, fortfarande i a-moll(sic!) men halva notvärden:



Det integreras snart i en dialog med tema 2:



Efter ytterligare en halvering av notvärdena ökar dramatiken.



Mottot spelas nu i sekvenser¹ som går mot en klimax och slutar i lugnt pianissimo.

Återtagningen har liksom första halvan av expositionen taktarten *alla breve*.² Den är dock endast i de första takterna en direkt kopia av expositionen. Stråkarnas insats är t.ex. sordinerade och tema 2 (eller tema 4?) utvecklas i en del ”främmande” tonarter bl.a. Fiss-dur. Vidare har piano och stråkar till stor del bytt stämmor i ”mellanspels-temat” (3). Tema 4 klingar som väntat i tonikan, a-moll.

En kadens i violinen förebådar codan vilket väl får anses innovativt. Codan är byggd på tema 2 (eller 4?) och slutar bortdöende med två ackord, F resp. a-moll.

¹ Sekvens innebär omedelbart upprepande av en tonföljd i ett annat läge, t.ex. en sekund eller en ters lägre eller högre.

² Alla breve kallas en taktart med halvnoten som rytmisk enhet, alltså t.ex. 2/2.